

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Renesanční filosofie

Filosofické myšlení Giovanniho Pica della Mirandola

Martina Petrášová

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra filozofie

Studijní program Humanitní studia

Studijní obor Humanistika

Bakalářská práce

Renesanční filosofie

Filosofické myšlení Giovanniho Pica della Mirandola

Martina Petrášová

Vedoucí práce:

PhDr. Jana Černá, Ph.D.

Katedra filozofie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2017

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2017

.....

Poděkování patří PhDr. Janě Černé, Ph.D. za odborné vedení bakalářské práce, poskytnutí studijní literatury a především za její vstřícný přístup.

Renesanční filosofie

Filosofické myšlení Giovanniho Pica della Mirandola

Úvod	1
1. Giovanni Pico della Mirandola.....	2
2. <i>Oratio de hominis dignitate</i>	4
2.1 Synkretická filosofie	4
2.2 Učení o svobodě člověka	7
2.3 Cesta k Bohu	10
3. Pico a magie.....	14
3.1 Rozdělení magie	14
3.2 Židovská mystika.....	15
4. <i>Conclusiones</i>	17
4.1 Vznik tezí.....	17
4.2 Schéma Picových historických tezí.....	19
4.3 Picovy teze	21
5. Picova ostatní díla.....	25
5.1 <i>Heptaplus de septiformi sex dierum Geneseos enarratione</i>	25
5.2 <i>De Ente et Uno</i>	26
5.3 <i>Disputationes adversus astrologiam divinatricem</i>	27
Závěr.....	29
Seznam použité literatury a pramenů	31
Resumé	33

Úvod

Ve své práci se zabývám filosofií renesančního myslitele Giovanniho Pica della Mirandola. Cílem práce bude analýza Picovova filosofického učení v souvislosti s vybranými aspekty jeho tvorby.

Předkládaná práce je rozdělena do pěti kapitol. V první kapitole bude představena jeho intelektuální biografie, v následující kapitole interpretuji Picův neznámější spis *Oratio Dignitale hominis (Řeč o důstojnosti člověka)*. Dílo, které dostalo svůj název až v 16. století, je podle slov historika Jakoba Burckhardta jedním z nejušlechtlejších odkazů své doby.¹ Burckhardtův pohled je však poněkud idealizující. Picovo dílo vskutku zakládá nové paradigma filosofické antropologie. Stěžejním pojmem druhé kapitoly se tedy stává pojem lidská důstojnost, který je spojen s chápáním člověka jako individuální bytosti.

Následná třetí kapitola je interpretací Picovy přírodní filosofie a kabaly. Jeho využití nespočívalo v přijetí specifických kabalistických zdrojů jako spíše v obecně uznávaném kabalismu. Jeho hlavním přínosem bylo akceptování nároků stoupenců kabaly, že jejich spisy jsou založené na tajné tradici, která sahá při nejmenším do biblických podob.²

Čtvrtá kapitola pojednává o Picově stěžejním díle *Conclusiones*. Devět set tezí objasňuje stovky teologických a filosofických konfliktů souvisejících se soupeřícími školami - řecké, arabské, hebrejské a latinské scholastiky. Pico se zde zabývá přírodní magií, numerologií, astrologií, kabalou a s tím souvisejícími esoterickými tradicemi, ve kterých byl patrný jeho velký renesanční vliv.³

V závěrečné páté kapitole se zabývám výkladem Picových spisů *Heptaplus*, *De ente uno* a pojednání *Disputationes adversus astrologiam divinatricem*. Pro seznámení s Picovými dalšími pracemi *Heptaplus* a *Disputationes adversus astrologiam divinatricem* jsem použila knihy *Geschichte der christlichen Kabbala* od německého filosofa Wilhelma Schmidta-Biggemanna, Alexandra Thumfarta a Tomáše Nejeschleby, pro přiblížení spisu *De ente uno* jsem čerpala z výkladu Tomáše Nejeschleby.

---

¹ BURCKHARDT, Jacob Christoph. Obraz vnějšího člověka. In: *Kultura renesance v Itálii*, s. 261.

² KRISTELLER, Paul Oskar. IV. Pico. In: *Osm filosofů italské renesance*, s. 69.

³ FARMER, S. A. a PICO DELLA MIRANDOLA, G. *Syncretism in the West: Pico's 900 theses (1486)*, 10 s.

1. Giovanni Pico della Mirandola

Již během svého života se Giovanni Pico della Mirandola těšil neobvyklé míře sympatií a obdivu a ani v následujících stoletích se zájem o jeho osobu nezmenšil. Narodil se 24. února 1463 v italské Mirandole do šlechtické rodiny. Od roku 1477 studoval v Bologni kanonické právo, v roce 1479 filosofii ve Ferrare a v letech 1480-1482 v Padově. Jako jeden z mála filosofů své doby nezavrhoval scholastické učení, které si osvojil během pobytu na univerzitě v Paříži, a přiznával tak představitelům středověkého myšlení důležité místo ve filosofii.⁴

Během svého dlouhého pobytu ve Florencii a skrze přátelství s Ficinem byl vystaven vlivu platónských a novoplatónských doktrín vycházejících z Florentské akademie. Současně byl kvůli svému rozdílnému pozadí a nápadům schopen obohatit tuto myšlenku a vliv tohoto vybraného kruhu. Přidáním studie hebrejštiny a arabštiny k běžnější řečtině a latině dal nejen impuls k orientálním studiím, ale také přišel do přímého kontaktu s dědictvím středověké arabské a židovské filosofie. Silně otřesen neočekávaným konfliktem s křesťanskými autoritami kvůli své disputaci se v pozdějších letech u Pica ukázal vzrůstající zájem o náboženství, ke konci svého života se stal přítelem a stoupencem Savonaroly. Pokud k těmto faktům přidáme jeho zájem o lidovou italskou poezii a literaturu, máme obraz mnohostranné intelektuální aktivity, která se shoduje s těmi nejlepšími tradicemi a ideály té doby.⁵

Pico měl pod Ficinovým vlivem samozřejmě blízko k platonismu, ačkoli on sám platónské filosofii nepřisuzoval výsadní postavení a nerad sebe označoval za platonika.⁶ Byl sice považován za jeho žáka, ale v určitých názorech se odlišoval a posléze rozvinul vlastní filosofický systém. Stejně jako Ficino se zajímal o hermetismus a propojil ho s mysticismem židovské kabaly, která v něm vzbudila obrovské nadšení. Pico byl přesvědčen, že právě v kabale se nalézají klíč k novému náboženství a k jednotě židů a křesťanů. Cílem jeho snahy bylo sjednocení filosofického učení, neboť se domníval, že veškerou filosofii spojuje hledání pravdy. Zastával názor, že ačkoli jednotliví filosofové na tuto pravdu nahlíží z odlišných pohledů, nakonec bude možno jejich myšlenky smířit. Snaha o nalezení pravdy byla hlavním důvodem, proč se začal zabývat studiem filosofie. Filosofické učení mu pomáhalo naslouchat svědomí a jednat tak podle vlastního morálního přesvědčení. Právě svědomí představovalo u Pica jednu z hlavních cest vedoucí ke skutečné svobodě a zároveň k Bohu.⁷

---

⁴ KRISTELLER, Paul Oskar. IV. Pico. In: *Osm filosofů italské renesance*, s. 63.

⁵ CASSIRER, Ernst, Paul Oskar KRISTELLER a John Herman RANDALL, ed. *The renaissance philosophy of man: Petrarca, Valla, Ficino, Pico, Pomponazzi, Vives*, s. 215-216.

⁶ KRISTELLER, Paul Oskar. IV. Pico. In: *Osm filosofů italské renesance*, s. 63-64.

⁷ NEJESCHLEBA, Tomáš. "Kníže svornosti" Giovanni Pico della Mirandola a jeho filosofické úsilí, s. 17.

Věda ani theosofie nebyly Picovými jedinými vášněmi. Roku 1486 se na své cestě do Říma se zamiloval do Margherity de' Medici manželky Giuliana de' Medici. Guliano byl bratrem politika Lorenza de' Medici, který od roku 1469 vládnul Florencii. Tragická láska ho přivedla na krátký čas do vězení.⁸ Posledních šest let svého života Pico prožil ve Florencii, kde také 17. listopadu 1494 zemřel za nevyjasněných okolností ve věku 31 let. Jeho ostatky byly uloženy ve Florencii v kostele San Marco. Picova záhadná smrt se stala předmětem častých diskuzí a vzbuzovala po celá staletí řadu otázek a spekulací.⁹

---

⁸ SCHMIDT-BIGGEMANN, Wilhelm. 2. Kapitel: Pico della Mirandola. *Geschichte der Christlichen Kabbala*, s. 76.

⁹SCHMIDT-BIGGEMANN, Wilhelm. 2. Kapitel: Pico della Mirandola. *Geschichte der Christlichen Kabbala*, s. 85.

2. Oratio de hominis dignitate

2.1 Synkretická filosofie

Zájem o lidskou individualitu jako svébytný fenomén, který určuje moderní chápání člověka, má své kořeny v antice.¹⁰ Teno fenomén opět ožívá v renesanci, která je chápána jako přechod k modernímu světu, jež se vyznačuje návratem k pohanství, rozkoši, smyslnosti a svobodě. Od Boha, který představoval podstatu scholastického smýšlení, se pozornost přesunula k člověku.¹¹ Významné postavení člověka však nacházíme i ve scholastickém středověku, neboť křesťanství pojímá člověka jako obraz Boží a také stvořeného z prachu země. Pokud se však jedná o systematictější chválu přirozené stránky člověka, ta se stává oblastí filosofického zájmu až v období renesance, ve které hraje člověk a jeho důstojnost klíčovou roli.¹² Cílem humanitních studií bylo zvýšení zájmu o člověka jako o individuální bytost. Zastávali názor, že studium dobrých textů dělá z člověka moudrého a ctnostného.¹³

Podstatou Mirandolova filosofického úsilí byl soulad všech filosofických a náboženských směrů, proto byl často svými současníky nazýván knížetem svornosti.¹⁴ Ve svém filosofickém systému zahrnuje platonismus, aristotelismus, učení arabských myslitelů i učení kabalistické. Z arabských filosofů ho nejvíce zaujali Averroes, kterého vyzdvihuje pro jeho spolehlivost, Avempace i al-Farábí pro jejich rozvážnost, Avicennu za propojení božského prvku s platónskou naukou. Mirandolovo filosofické myšlení je také spjato s teologickou problematikou, součástí jeho synkretické filosofie se stal odkaz scholastických učenců. S úctou nahlížel na scholastické myslitele jako jsou Jan Donus Scotus, Tomáš Akvinský, Aegidius Romanus. Ve fragmentu *De concordia Platonis et Aristotelis* se Pico se snažil o soulad aristotelského a platónského učení. Toto dílo bohužel nebylo dochováno.¹⁵

Pojem jednoty pravdy, který dominuje druhé části Řeči, je pokusem o nalezení řešení problému, kterým se zabývá mnoho myslitelů od dávných dob: rozdíl a kontrast mezi různými

---

¹⁰ KYSUČAN, Lubor. Individualita a důstojnost v klasické antice. In: Herúfek, Jan a kol. *Pojetí důstojnosti člověka od antiky po současnost*, s. 11.

¹¹ LE GOFF, Jacques. Zrození renesance. In: *O hranicích dějinných období: na příkladu středověku a renesance*, s. 28-30.

¹² ŽEMLA, Martin. Pojem důstojnosti člověka v tradici „německé mystiky“ aneb od Alberta Velikého k Valentinu Weigelovi. In: Herúfek, Jan a kol. *Pojetí důstojnosti člověka od antiky po současnost*, s. 99.

¹³ HANKINS, James (ed.). III. Humanismus, scholastika a renesanční filosofie. In: *Renesanční filosofie*, s. 50.

¹⁴ NEJESCHLEBA, Tomáš. "Kníže svornosti" Giovanni Pico della Mirandola a jeho filosofické úsilí, s. 7-8.

¹⁵ NEJESCHLEBA, Tomáš. "Kníže svornosti" Giovanni Pico della Mirandola a jeho filosofické úsilí, s.95.

filosofy a filosofickými školami.¹⁶ Odmítá imperialismus veškerých škol a obhájí názorovou pluralitu. Je přesvědčen, že dogmatické smýšlení je ohraničené, bez jakýchkoliv dějinných souvislostí a uznává tak pouze platnost vlastního názoru. Takovéto učení nemohlo podle Pica vést k dosažení poznání moudrosti.¹⁷ Starověcí skeptici a moderní relativisté tento fakt používají k tomu, aby dokázali, že není žádná pravda ani jistota. Jiná, uspokojivější odpověď na tento problém je domněnkou, že protichůdné filosofické školy nemají společný podíl pouze v omylu, ale spíše v pravdě. Tato hypotéza byla podporována ve starověku takzvanými eklektiky a novoplatonisty. Znovu uplatňována byla například Hegelem v různých aspektech jeho filosofie a dodnes je základem pro větší část studií věnovaným historii myšlenek. Picův pojem obecné pravdy, ve kterém hrají roli různí myslitelé i různé školy očividně patří ke stejné tradici. Objevují se názory, že Picova koncepce by mohla mít souvislost s averroistickou doktrínou jednoty intelektu. Na druhou stranu, Pico se mohl pokoušet poskytnout širší aplikaci Ficinově doktríně přírodního náboženství a jeho pokusu usmířit platónskou filosofii a křesťanskou teologii. Jakkoliv by výše zmíněné argumenty mohly být pravdou, Picův synkretismus se však liší od starověkého eklekticismu a moderního perspektivismu v jednom charakteristickém bodě, který, jak se zdá, zobrazuje jeho scholastické pozadí. Stejně jako starověcí eklektici nevěří, že se hlavní filosofové shodují ve svých teoriích. Také jako moderní perspektivisté nevěří, že každý řád myšlení pojatý jako celek, reprezentuje určitý aspekt obecné pravdy. Pro Pica se pravda skládá z mnoha pravdivých tvrzení. Mnozí filosofové se však podíleli na pravdě, protože jejich spisy obsahují mimo mnoha omylů i velký počet specifických tvrzení, která jsou pravdivá a proto musí být přijata. V tomto smyslu je jeho synkretismus exkluzivní stejně jako inkluzivní a mnohem vzdálenější skepticizmu než jeho moderní protějšky.¹⁸

Picův synkretismus je srovnatelný s Ficinovým, jeho základy lze vyzorovat v jeho teorii přirozeného náboženství: ve své koncepci platonské tradice a jejího původu u starých teologů a ve svém důrazu na základní harmonii mezi platonismem a křesťanstvím. Koncept *Mirandoly* má mnohem širší záběr, obsahuje dva významné prvky, ve kterých se zabývá Aristotelem spolu s jeho následovníky a kabalou. Pico byl pravděpodobně prvním křesťanským učencem, který využíval kabalistickou literaturu. Postoj ke kabale a aristotelismu jeho synkretismus jasně odlišují od Ficina a dalších předchůdců. Tyto aspekty měly vliv na jeho

---

¹⁶ CASSIRER, Ernst, Paul Oskar KRISTELLER a John Herman RANDALL, ed. *The renaissance philosophy of man: Petrarca, Valla, Ficino, Pico, Pomponazzi*, Vives, s. 219-220.

¹⁷ THUMFART, Alexander. II. Hauptteil: Eklektizismus als >>notwendige Philosophie<< Picos zum Zweck. In: *Die Perspektive und die Zeichen : hermetische Verschlüsselung bei Giovanni Pico della Mirandola*, s. 105.

¹⁸ CASSIRER, Ernst, Paul Oskar KRISTELLER a John Herman RANDALL, ed. *The renaissance philosophy of man: Petrarca, Valla, Ficino, Pico, Pomponazzi*, Vives, s. 219-220.

pozdější myšlení a zároveň i na filosofii 16. století. Picova filosofie mohla tedy položit předpoklady pro náboženskou a filosofickou toleranci, což je dodnes historiky vnímáno právě jako základní prvek synkretismu.¹⁹

V interpretaci platónské tradice se opíral především o novoplatónské řecké učence, zejména Porfyriose z Tyru, Iamblichose z Chalkidy a Proklose, kteří ještě nebyli systematicky prostudováni Ficinem, také hojně čerpal z řeckého textu. V Římě plánoval navrhnout veřejnou diskuzi platónské tradice, která by byla otevřeně v rozporu s výkladem Marsila Ficina. Jeho filosofii podrobil silné kritice. Zpochybnil Ficinův výklad Plótínových Ennead, neboť se dle jeho slov jednalo o velmi špatnou interpretaci. Intelektuálního spor, jenž rozdělil tyto dva nejznámější italské filosofy své doby, je již po dlouhou dobu odborníkům známý, avšak v renesančních studiích je Mirandola stále často chybně považován za Ficinova stoupence.²⁰

Mirandolovu novou filosofii popisují tři základní nauky První je pojetí kosmické emanace. Dle jeho názoru Bůh netvoří celou skutečnost, nýbrž vytváří pouze první hypostazi. První hypostazí neboli podstatou je intelekt, který formuje duši, a ta následně vytváří přírodu. Každá hypostáze je výsledkem činnosti Boha. Emanční schéma mělo být uvedeno ve shodě s křesťanskou naukou o stvoření. To znamená, že vše, co se v universu objeví na jedné úrovni, je ve skutečnosti reflektováno určitým způsobem na úrovni jiné, jedná se tedy o vzájemný soulad ontologických úrovní. Třetím znakem jeho systému je novoplatonská nauka o návratu všeho zpět k Bohu. Lze tedy říci, že hovoříme o jakémisi cyklickém ději.²¹

Původ Picova teistického myšlení je možné hledat v platonské akademii a zejména u Lorenza de' Medici, který byl zejména v mládí velmi zbožným člověkem. Pod Savonarolovým vlivem si osvojil asketické smýšlení.²² Pico byl jeho dlouholetým přítelem a rádcem, ačkoli Savonarola jeho filosofii neakceptoval.²³ Bibli chápe Pico nejen jako doslovné věrné zjevení, jenž vypráví historii o stvoření člověka, popisuje jeho hříchy a následné vykoupení, ale také jako tajemné poselství o dokonalosti světa a osvobození člověka z jeho vlivu.²⁴

---

¹⁹ KRISTELLER, Paul Oskar. IV. Pico. In: *Osm filosofů italské renesance*, s. 69.

²⁰ FARMER, S. A. a PICO DELLA MIRANDOLA, G. Syncretism in the West: Pico's 900 theses (1486), s. 12-13.

²¹ NEJESCHLEBA, Tomáš. "Kníže svornosti" Giovanni Pico della Mirandola a jeho filosofické úsilí, s. 16-17.

²² BURCKHARDT, Jacob Christoph. Otřesení víry vůbec. In: *Kultura renesance v Itálii*, s. 404.

²³ SCHMIDT-BIGGEMANN, Wilhelm. 2. Kapitel: Pico della Mirandola. In: *Geschichte der Christlichen Kabbala*, s. 85.

²⁴ THUMFART, Alexander. IV. Hauptteil: Anthropogonie. Die Angleichung der >>mens<< an Gott, mentale Magie und Selbsterkenntnis. In: *Die Perspektive und die Zeichen : hermetische Verschlüsselungen bei Giovanni Pico della Mirandola*, s. 422-423.

Širší pohled na jeho názory přichází v sérii tezí, které se zabývají tradiční teologickou otázkou. Existuje největší blaženost nebo štěstí člověka v rozumu nebo vůli? Jeho myšlenky zde opět mohou být opět odvozeny z principů jeho nové filosofie. Pokud jsou dovednosti navzájem prostoupeny zároveň s tím, jak postupuje člověk v hierarchii bytí, pak rozdíly mezi vůlí a rozumem na samém vrcholu této hierarchie postrádají v konečném důsledku význam; nejvyšší štěstí člověka je tedy dosaženo pouze, když tato podílející se jednota duše splyne v absolutní jednotu s Bohem. Tento názor vyjádřil v klíčové mystické tezi v paradoxních dogmatizujících konkluzích:

3>43 Čin, kterým se andělská a racionální podstata propojuje s nejvyšším štěstím, není ani činem intelektu ani vůle, ale je spojením jednoty, která existuje v rozdílnosti duše s jednotou, která existuje bez rozdílnosti.²⁵

2.2 Učení o svobodě člověka

Cílem této apologie bylo představení Picova filosofického projektu 900 tezí, tzv. *Conclusiones*, jimž se budu věnovat v následující kapitole. Pico člověka chápe jako bytost zasluhující obdiv a stejně tak jako on i jeho duše má být hodna božského. Celý text je věnován oslavě člověka, který je podle hermetického spisu *Asclepia* „velký divem“ (*magnum miraculum*).²⁶ Vysoké postavení člověka deklaruje Pico v následující citaci:

„Adame! Nepřidělil jsem ti žádné určité sídlo, žádnou tobě vlastní podobu ani žádné osobité dary - a to proto, aby získal a měl takové sídlo, takovou podobu, takové dary, jaké si podle vlastního přání zvolíš. Přirozenost ostatních stvoření je vždy pevně určena a rozvíjí se pouze v mezích, které jsou stanoveny mnou předepsanými zákony. Ty si však budeš, aniž bys byl jakkoli omezován, určovat svou přirozenost podle své vlastní svobodné vůle, do jejíž péče jsem tě stvořil. Abys mohl snáze pozorovat vše, co je na světě, postavil jsem tě do jeho středu. Neučinil jsem tě nebešťanem, ani pozemšťanem, ani smrtelníkem, ani nesmrtelným, abys jako svéprávný a vážený sochař a výtvarník mohl utvářet sebe sama do takové podoby, jaké sám dáš přednost. Můžeš poklesnout na úroveň nižší, zvířecí, ale můžeš být také podle vlastního rozhodnutí znovu povznesen k vyššímu, božskému.“²⁷

²⁵ FARMER, S. A. a PICO DELLA MIRANDOLA, G. *Syncretism in the West: Pico's 900 theses (1486)*, s. 24.

²⁶ PICO DELLA MIRANDOLA, Giovanni. *O důstojnosti člověka: De dignitate hominis*, s. 53.

²⁷ PICO DELLA MIRANDOLA, Giovanni. *O důstojnosti člověka: De dignitate hominis*, s. 53-55.

Otázkou zůstává, z jakého důvodu má být člověk obdivován. Člověk představuje prostředníka mezi stvořenými bytostmi, důvěrníka bytostí vyšších a krále stvoření nižších. Je hoden obdivu, neboť byl obdařen rozumem a intelektem, který pomáhá vše pochopit a vyložit.²⁸ Tyto vlastnosti, kterými člověk disponuje a které ho tolik odlišují od ostatních živých organismů, jej předurčují k hledání něčeho vyššího, dokonalejšího, transcendentálního, poukazují na božský dar člověka, ve kterém je ukryta jeho autonomie. Vzhledem k opakovanému zdůraznění lidské svobody v těchto větech bylo s právem poukazováno, že autonomie zdůrazňuje určitou nejistotu a nebezpečí. Člověk vděčí za svoji existenci Bohu, esenci svého bytí si však utváří on sám. Tato možnost utvářet své bytí je tedy jeho svobodným rozhodnutím a skrývá mnoho rizik. Člověk se tak vydává na cestu, během které se mu otevírají nové příležitosti. Svoboda člověka se ukrývá v jeho tvořivosti, v níž formuje obraz sebe samého.²⁹ V jeho rozhodnutí spočívá správné využití svobody. Nebeské vznešenosti lze docílit pomocí filosofie i způsobem života, který je veden duchovním směrem.³⁰

Člověk přicházející na tento svět je chápán jako nicotný. Důstojnost se zakládá na určité moci intelektuální povahy obsažené v duši, která je předpokladem k jejímu dosažení. Podstatou důstojnosti člověka je stát se božským. Právě motiv božského člověka v Picově díle představuje cíl, kterého by měl každý člověk dosáhnout. Vzorem božského, vznešeného člověka je Kristus, který má být všemi následován a který je zároveň tím nejsvobodnějším stvořením. Státí se božským není chápáno jako pouhá možnost, nýbrž jistým způsobem i nutnost, což znamená pro člověka náročný úkol. Nabízí se tudíž volba, zda má člověk setrvávat ve své padlé nízkosti nebo ve své vznešenosti, k níž náleží svoboda, která se pro něho stává tím nejvznešenějším.³¹

Pico ve svém spise označuje člověka na jedné straně jako smrtelnou bytost a jako nesmrtelnou na druhé. Bytí člověka tudíž není závislé na hmotném těle, člověk si svým konáním určuje sám, zda bude jeho duše žít věčně. V těchto větech Pico zřejmě poukazuje na možnost věčného života a následného duchovního spojení s Bohem. Další vlastnost, kterou Mirandola člověku připisuje, je proměnlivost, která však souvisí s jeho rozumovou volbou.

---

²⁸ ŽEMLA, Martin. Pojem důstojnosti člověka v tradici „německé mystiky“ aneb od Alberta Velikého k Valentinu Weigelovi. In: Herúfek, Jan a kol. *Pojetí důstojnosti člověka od antiky po současnost*, s. 97.

²⁹ GÖNNA VON DER, Gerd. *Nachwort*, in: *Pico della Mirandola, Giovanni, Oratio de hominis dignitate lateinisch/deutsch = Rede über die Würde des Menschen*, s. 114.

³⁰ GÖNNA VON DER, Gerd. *Nachwort*, in: *Pico della Mirandola, Giovanni, Oratio de hominis dignitate lateinisch/deutsch = Rede über die Würde des Menschen*, s. 115.

³¹ ŽEMLA, Martin. Pojem důstojnosti člověka v tradici „německé mystiky“ aneb od Alberta Velikého k Valentinu Weigelovi. In: Herúfek, Jan a kol. *Pojetí důstojnosti člověka od antiky po současnost*, s. 105.

Záleží na člověku samotném, jakou podobu zvolí. Pico odkazuje na výrok Chaldejců: „*Člověk je živočich přirozenosti proměnlivé, mnohotvárné a nestálé.*“³² Člověka přirovnává k chameleonovi nebo k Próteovi, který v řecké mytologii představoval mořského starce a disponoval schopností proměňovat se v různá zvířata, rostliny nebo živly. Lidé páchající zločiny poklesnou na úroveň zvířat, neboť jim chybí ona svobodná vůle, jsou determinováni pouze svými instinkty. S tímto odkazem se setkáváme nejen u Pythagorejců, ale i v Koránu, kde je uvedeno, že člověk, který se odchýlí od božského zákona, stane se zvířetem. Člověk musí usilovat o postavení, ve kterém je mu dáno stát se tím, čím být chce.³³ Zde dochází k názorovému rozporu. Lidská schopnost stát se tím, čím člověk chce, na základě svobodné vůle, je však předurčena výstupem člověka k Bohu, kde vrcholem se stává splynutí s ním. Je tedy člověk předem determinován Boží vůlí?³⁴ Tomáš Nejeschleba uvádí ve své knize *Kapitoly z renesanční filosofie*, že Pico chápe volbu jako přirozenost rozumu. Volba je aktivitou rozumového bytí a odpovídá tak jeho rozumové přirozenosti. Nejeschleba poukazuje na Mirandolovu chybnou argumentaci, neboť volba rozumové přirozenosti nemůže být předmětem rozumové volby. Rozumová přirozenost by tedy byla předpokladem pro rozumovou volbu rozumové přirozenosti, kterou duše disponuje, ještě než si ji zvolí? Každý akt by tedy byl předmětem volby, ale samotnou rozumovou přirozenost zvolit nelze, neboť určitým rozumovým potenciálem přichází člověk na tento svět. Dále upozorňuje na hranice lidské svobody, neboť podle Mirandoly sice člověk disponuje svobodnou volbou, ale aby však naplnil své poslání, musí se rozhodnout pro cestu Boží.³⁵ Stát se božským není chápáno jako pouhá možnost, nýbrž jistým způsobem i nutnost, což znamená pro člověka náročný úkol. Nabízí se tudíž volba, zda má člověk setrvávat ve své padlé nízkosti nebo ve své vznešenosti, k níž náleží svoboda, která se pro něho stává tím nejvznešenějším.³⁶ Jeho volba je tedy již předem vymezena. Ovšem rozhodnutí člověka pro výstup na nebeskou úroveň není jen v jeho moci, člověk může být povznesen pomocí Boží milosti, samozřejmě k tomuto předchází ona volba stát se nebeskou bytostí. S cílem výstupu ke kontemplaci se vytrácí představa svobody.³⁷ Zůstává otázka, v čem tato svoboda spočívá, což je v úzkém kontextu s *imitatio Christi*

---

³² PICO DELLA MIRANDOLA, Giovanni. *O důstojnosti člověka: De dignitate hominis*, s. 57.

³³ PICO DELLA MIRANDOLA, Giovanni. *O důstojnosti člověka: De dignitate hominis*, s. 61.

³⁴ NEJESCHLEBA, Tomáš. Svoboda v renesanční filosofii: Mirandola a Pomponazzi. In: *Kapitoly z renesanční filosofie*, s. 133.

³⁵ NEJESCHLEBA, Tomáš. Svoboda v renesanční filosofii: Mirandola a Pomponazzi. In: *Kapitoly z renesanční filosofie*, s. 133-134.

³⁶ ŽEMLA, Martin. Pojem důstojnosti člověka v tradici „německé mystiky“ aneb od Alberta Velikého k Valentinu Weigelovi. In: Herúfek, Jan a kol. *Pojetí důstojnosti člověka od antiky po současnost*, s. 105.

³⁷ NEJESCHLEBA, Tomáš. Svoboda v renesanční filosofii: Mirandola a Pomponazzi. In: *Kapitoly z renesanční filosofie*, s. 134.

(*následování Krista*).³⁸ Z tohoto názoru plyne, že člověk nemá možnost vlastního určení, jediná správná životní cesta je ta směřující k Bohu.³⁹ V opačném případě bude člověk zavržený pro svoji nízkost.

Kde se tedy nachází domnělá hranice mezi svobodou a nesvobodou? Odlišný pohled na toto téma nacházím u německého filosofa a lékaře, jednoho z významných představitelů existencialismu Karla Jaspersa. Svoboda člověka je pro Jaspersa neoddělitelná od víry v Boha: „*zahrnuje-li v sobě jistota svobody jistotu bytí, pak tu je i souvislost mezi popřením svobody a popřením Boha. Nezakouším-li zážrak svého vlastního bytí, nepotřebuji ani žádný vztah k Bohu, spokojím se s pouhým bytím přírod, bohů a démonů.*“⁴⁰ Člověk je tedy svobodný natolik, nakolik si uvnitř sebe uvědomuje přítomnost boha. Člověk si je vědom opravdové svobody až odpoutáním se od okolního světa, v tom okamžiku se stává nezávislým.⁴¹

2.3 Cesta k Bohu

Výstup ke sjednocení s Bohem má být proveden péčí o každý zárodek lidské duše a samotná péče a samotné formování se uskutečňuje ve třech stupních prostřednictvím morální filosofie, dialektiky a přírodní filosofie. Do těchto tři úrovní budou duše následně zařazené. V tomto schématu se objevují pak ještě další potřeby, rovněž rozdělené na tři části: *purgatio* (očistění), *illuminatio* (světlo) a *perfectio* (dokonalost). V morální filosofii a dialektice se současně odehrává *purgatio* a *illuminatio*. Etika a dialektika představují tzv. očistné procedury. Duši očistíme pomocí etiky, která pomáhá člověku zkrotit jeho afekty. Pomocí dialektiky bude *ratio* (rozum) oproštěný od neřestí a neznalostí.⁴²

Cesta je pro člověka jako pozemskou bytost náročná. Člověk by se měl snažit dosáhnout postavení andělů, neboť podle Picova výkladu člověk usiluje o napodobení jejich života. Zasluhou těchto nebeských stvoření je schopen vnímat spásnou přítomnost věčného a nekonečného Boha mezi námi. Andělé jsou chápáni jako prostředníci mezi Bohem a lidským životem, jsou posly Boha. Seraf plane ohněm lásky, Cherub vyniká inteligencí a jasem, Trůn

---

³⁸ THUMFART, Alexander. IV. Hauptteil: Anthropogonie. Die Angleichung der >>mens<< an Gott, mentale Magie und Selbsterkenntnis. In: *Die Perspektive und die Zeichen : hermetische Verschlüsselungen bei Giovanni Pico della Mirandola*, s. 422-423.

³⁹ NEJESCHLEBA, Tomáš. Svoboda v renesanční filosofii: Mirandola a Pomponazzi. In: *Kapitoly z renesanční filosofie*, s. 134.

⁴⁰ JASPERS, Karl. IV. Myšlenka Boha. In: *Úvod do filosofie: dvanáct rozhlasových přednášek*, s. 33.

⁴¹ JASPERS, Karl. VI. Člověk. In: *Úvod do filosofie: dvanáct rozhlasových přednášek*, s. 47.

⁴² THUMFART, Alexander. IV. Hauptteil: Anthropogonie. *Die Perspektive und die Zeichen : hermetische Verschlüsselungen bei Giovanni Pico della Mirandola*, s. 422-423.

si zachovává správný úsudek. Cherub stojí uprostřed, připravuje pro nás oheň Serafů a zároveň ozařuje úsudky Trůnu. Tento anděl je korunou kontemplativní filosofie nejvyššího možného i Palladiným řádem. Představuje první stupeň na cestě k nebeskému vrcholu. Tuto nebeskou bytost se snaží člověk napodobit, aby mohl uskutečnit cestu k výšinám lásky nebo naopak pokleknout před povinnostmi činného života.⁴³

Pico poukazuje na Empeklodése, který tvrdí, že lidské duše mají dvě přirozenosti, první člověka pozvedá vzhůru do nebeských výšin, druhá naopak stahuje níž až do prázdna. V nitru panuje svár a člověk svádí boj sám se sebou. Vymanit se z těchto protikladů můžeme pomocí filosofie morální. Dialektika pomůže při správném užívání rozumu. Přírodní filosofie usiluje o nalezení klid v duši. Hérakleitos zastával názor, že příroda vznikla ze zápasu, Homér tento boj nazývá svárem. Pokoj a mír nám může zajistit svatá teologie, která všechny duše spojuje v jednu, toto sjednocení označují Pythagorejci za smysl celé filosofie - „*to je onen pokoj, který Bůh šíří na svých výsostech a který andělé, sestoupivše a zem, zvěstovali lidem dobré vůle, aby skrze ně i oni vystoupili na nebe a sami se stali anděly.*“ Mojžíš nabádá, abychom se pomocí filosofie připravovali na cestu k budoucí nebeské slávě. Teologie dávných mudrců zaujímají své místo stejně jako mojžíšská a křesťanská mysteria.

Význam stupňů pro zasvěcování v tajných kultech Řeků měl svoji podstatu. Zasvěcování do mysterií je výkladem skryté přirozenosti prostřednictvím filosofie. Po dokonalé průpravě bylo umožněno vyvoleným nahlédnout do božských věcí teologie za pomoci filosofie a tajného učení, jejichž prvními kroky byla *purgatio* (očista) a *consecratio* (zasvěcení). Pico zde uplatňuje Platónovo učení *divini furores* (o čtyřech božských nadšeních). Ti, jejichž duše jsou oddáni a chtějí vstoupit do posvátného chrámu Apollona, musí mít na paměti tři delfské výzvy, které nabádají zasvětit se třídílné filosofii.

1. Výzva „*ničeho příliš*“ je stanovena podle zásady uměřenosti a zabývá se mírou a měřítkem všech ctností, pojednává o ní morální filosofie. Za pomoci morální filosofie budou vášně ve správném poměru.
2. Výzva „*poznej sebe sama*“ vybízí k poznání veškeré přírody, jejímž spojovacím článkem je přirozenost člověka, neboť ten, kdo poznává sám sebe v sobě samém, poznává všechno, uvádí Zoroaster.

---

⁴³ PICO DELLA MIRANDOLA, Giovanni. *O důstojnosti člověka: De dignitate hominis*, s. 63-65.

3. Výzva „Ty jsi“ - pozdrav Apollóna. Apollón je bohem věšteství, na této úrovni stane člověk v blízkosti Boha. Naši mysl s nadšením přeneseme do souznění s Bohem. ⁴⁴

S ohledem na nejnižší úroveň mystického vzestupu se Pico projevuje jako intelektualista. Podle jeho slov, je vůle slepá a svým směřováním naprosto závislá na kognitivních silách. Nicméně, tím jak duše stoupá nahoru a schopnosti se začínají navzájem prostupovat, je více problematické určit Picovu postoj. Tento problém je ilustrován ve dvou Picových teologických tezích, kde dočasně přebírá „běžný způsob“ ohledně mystického štěstí:

Pokud se budeme držet běžných zvyků teologů, že štěstí existuje v intelektu nebo vůli, pak ustanovuji dva závěry, z nichž první je tento:

4>24 Intelekt nemohl dosáhnout štěstí, pokud byl přítomen akt vůle, který je v tomto mocnější než akt intelektu.

Druhý závěr:

4->5 Pokud akt intelektu formálně dosáhne podstaty předmětu poskytujícího štěstí, formálně ho ovládá vůli.⁴⁵

Apollón je spojován s harmonií, řádem a rozumem. Bývá často stavěn do protikladu k Dionýsovi, který symbolizuje boha vína, vášní a chaosu. Přesto společně utváří božskou jednotu. Pythagoras byl přesvědčen, že rozum, který je součástí duše, je nutné cvičit v umění dialektiky.⁴⁶ Pomocí intelektu je schopen člověk hodnotit a zkoumat. Dialektika uklidňuje a přináší svobodu myšlení, svoboda dialektiky je však klamná a ne nekonečná.

Morální filosofie pomáhá odpoutat se od nadbytečných rozkoší, hněvu a pýchy, aby se člověk mohl účastnit posvátných obřadů tzv. Bachových mystérií a následně se odevzdat do kontemplace Boha. Bůh vyzve člověka, aby božskou část své duše plnil poznáním nebeských věcí. Tuto část duše nazývá kohoutem, o kterém se nachází zmínka v knize *Jób*. Kohout byl obdařen intelektem, jehož kokrhání přivádí zbloudilou duši člověka k rozumu. Jak již uvedeno, etika krotí zuřivé vášně pomocí pravidel.⁴⁷

V chaldejských spisech viděl Pico návod na cestu k blaženosti pomocí výše uvedených nauk. Zoroastrovi je připisován výrok, že duše má křídla a pokud je ztratí, spadne do těla,

---

⁴⁴ PICO DELLA MIRANDOLA, Giovanni. *O důstojnosti člověka: De dignitate hominis*, s. 79.

⁴⁵ FARMER, S. A. a PICO DELLA MIRANDOLA, G. *Syncretism in the West: Pico's 900 theses (1486)*, s. 108.

⁴⁶ PICO DELLA MIRANDOLA, Giovanni. *O důstojnosti člověka: De dignitate hominis*, s. 53-55.

⁴⁷ PICO DELLA MIRANDOLA, Giovanni. *O důstojnosti člověka: De dignitate hominis*, s. 79

narostou-li jí, může opět vzlétnout k Bohu. *“Skrápějte svá křídla vodami života, Boží ráj omývají a zavlažují čtyři řeky, a právě z nich si máte tyto blahodárné vody načerpat.”* Řeka Píšon znamená správná, řeka Gíchon má za úkol očistit člověka od hříchu, světlo, řeky Chidekel a Eufrat symbolizují zbožnost. Voda z nás smývá nečistoty. Při kontemplaci přírody si zvyká na slabé světlo pravdy.⁴⁸

Touha po svobodě vede člověka dál k přírodní filosofii. Toto poznání celé přírody v souvislosti s Platonovým *Alkibiadesem* je postaveno na úroveň s výše uvedenými delfskými požadavky „poznej sám sebe“. Přírodní filosofie míní tak částečné uskutečnění intelektu - otevření duchovních očí. Příroda znamená celý vesmír, je jedinečným obnovením duchů, kteří tento poznatek mohou uskutečňovat a vesmír rozdělují do tří stupňů. Přírodní filosofie je více filosofií než kontemplací, uklidňuje rozumovou duši, tiší ducha, ale netvoří žádnou skutečnou svobodu. Je sporem myšlenek a pravidel, které neklidnou duši trápí, rozptylují a zraňují, proto nemůže najít skutečný klid a pevnou svobodu. Hledání svobody pokračuje i nadále. Za nejistější filosofii o přírodních věcech označil Pico kabalou, která představuje hluboce duchovní záležitost.⁴⁹

Člověk bude pomocí teleologické zbožnosti a posvátné službě Bohu kroužit jako nebeský orel v nejprudší záři. Toto jasné světlo představuje zemi, k níž se praotec Abrahám vydával znovu na cestu. Je to místo, v němž se podle kabalistů a Maurů nemohou nacházet nečistí duchové. Pokud člověka postihne pád z nebeských výšin, přivoláme na pomoc Rafaela, andělského lékaře, jež bude léčit didaktikou a morální filosofií. Uzdraví-li se, usídli se v duši Gabriel, Boží síla, jež poukazuje na zázraky přírody a boží moc. Poté nás odevzdá do rukou nejvyššímu knězi Michaelovi, který nás, jež jsme prošli filosofickým učením, vyznamená kněžskou teologií.⁵⁰ Postupným rozvíjením se, uvědoměním se sebe samého nachází člověk Boha uvnitř sebe. Na tento svět člověk nepřichází jako vznešený, ale vznešeným se teprve stává.

---

⁴⁸ PICO DELLA MIRANDOLA, Giovanni. *O důstojnosti člověka: De dignitate hominis*, s. 81.

⁴⁹ THUMFART, Alexander. IV. Hauptteil: Anthropogonie. Die Angleichung der >>mens<< an Gott, mentale Magie und Selbsterkenntnis. In: *Die Perspektive und die Zeichen : hermetische Verschlüsselungen bei Giovanni Pico della Mirandola*, s.422.

⁵⁰ PICO DELLA MIRANDOLA, Giovanni. *O důstojnosti člověka: De dignitate hominis*, s. 83.

3. Pico a magie

3.1 Rozdělení magie

Slovo mág znamená v perštině člověka-*mageia*, který se stará o božské věci a věnuje se jejich výkladu. Mág není původcem přírody, nýbrž jejím služebníkem. Mág spojuje zemi s nebem, nižší věci s dary a silami věcí vyšších.⁵¹

Pico rozděluje magii na dvě skupiny. První magie představuje skrytou zlou formu, tj. nekromancii (černokněžnictví).⁵² Tento druh magie činí z člověka zajatce zlých sil, naopak druhá z něho dělá vládce. První magie si nemůže nárokovat přízvisko věda či umění, druhá je plná nejhlubších mysterií a poznání celé přírody. První magii, založenou na působení sil démonů, označuje za špatnou. Tato magie je zakazována nejen náboženstvím, ale i státem a je pro svoji prázdnotu a neplodnost označována za zrádnou. Její stoupenci zůstávají v utajení, neboť se obávají špatné pověsti. Pico uvádí, že nezná žádného filosofa, který by se tomuto umění věnoval. Druhá magie je naopak považována za spolehlivou, poctivou a čistou. Řekové ji nazývají uměním dokonalé a nejvyšší moudrosti. Tato magie, je-li vedena správným způsobem, reflektuje stav završení filosofie přírody, proto se jeví jako božská a blahodárná, neboť odhaluje vnitřní podstatu všeho. Tomuto umění se věnují se moudří lidé starající se o věci nebeské. Jejimi zástupci jsou např. Pythagoras, Empeklodés, Demokritos a Platón. Za zakladatele druhé magie byli považováni Zalmoxid, se svým žákem Hyperborejcem jménem Abaris a Zoroastrovým synem. Platón ve svém díle *Alkibiadés* poukazuje na skutečnost, že magie Zoroastrova je učení o božských věcech, v němž nechávali perští králové vzdělávat své syny, aby byli dle vzoru světového státu schopni vést vlastní stát. Zalmoxidova magie je údajně lékem pro duši, neboť ji uvádí do souladu s tělem. Pico zmiňuje za pokračovatele této magie Carondase, Damigerona, Apolloniuse, Hostanese, Dardanuse, Homéra ve své Odyssee. V jejich stopách dále kráčeli Euxodos a Hermippos a všichni další, kteří se zabývali studiem platonského a pythagorejského učení. Z mladších autorů se této nauce věnovali Arab al-Kindí, Roger Bacon a Vilém z Paříže nebo Plotínos. Za vysokou magii považuje Pico teurgii, která je pevně svázaná s božskou přirozeností, jež vylučuje vše tělesné a spojuje bohy s pramenem dobra. Střední články mezi bohy a lidskými dušemi představují Iygnés, dobré duchovní bytosti, jež pomáhají ve výstupu k vyšším řádům. Prostředkem tohoto výstupu je právě teurgická praxe.⁵³

---

⁵¹ PICO DELLA MIRANDOLA, Giovanni. *O důstojnosti člověka: De dignitate hominis*, s. 101.

⁵² YATES, Frances Amelia. V. Pico della Mirandola a kabalistická magie. In: *Giordano Bruno a hermetická tradice*, s. 103.

⁵³ PICO DELLA MIRANDOLA, Giovanni. *O důstojnosti člověka: De dignitate hominis*, s. 101-103.

Pico ve svých konkluzích o magii tvrdí:

9>1 Všechna magie zařazená mezi moderní., kterou církev právem vyhlazuje, nemá žádnou pevnost, žádný základ, žádnou pravdu, protože závisí na nepřátelích prvotní pravdy, silách temnoty, které se přelévají z temnoty falešnosti přes špatně nakloněné myslí.

9>2 Přírodní magie je povolena, ne zakázána, a vzhledem k teoretickým základům této vědy navrhuji následující závěry v souladu s mým názorem.

9>3 Magie je praktická část přírodní vědy.

9>4 Z tohoto závěru a 47. paradoxní dogmatizující konkluze plyne, že magie je ta nejušlechtlejší část přírodní vědy.⁵⁴

3.2 Židovská mystika

Kabala představuje náboženskou činnost prolínající rozdílné směry, není tedy žádným homogenním systémem. Picovo snahou bylo porozumění této tajné nauce.⁵⁵

Filosof Schmid – Bigemann označuje Pica za zakladatele křesťanské kabaly, pokud je tedy termín křesťanská kabala chápán jako ustálený slovní obrat společný určité kulturní oblasti - tedy křesťansky interpretovaná kabala ve jménu Boha a spojení teologie s pythagoreismem.

Pico nepojímá kabalou jako samostatnou disciplínu, ale snaží se podobně jako Mikuláš Kusánský o její sjednocení s univerzálními vědami - teologií, filosofií, magií i filologií. Věřil, že jeho křesťanská kabala bude spojena s učením církve, neboť s ohledem na jeho vlastní zbožnost, neměl žádný důvod k pochybám.⁵⁶ Úvahy o kabale, které vytvořil jako přílohu vědeckého návrhu, měly usilovat o znovuvytvoření blažené moudrosti. Myšlenky „*prisca theologia*“ měly dokazovat shodu kabalistických doktrín s učením církevních otců a především poukázat na teologické učení církevního otce Origenese pro jeho historicko-teologické myšlenky. Jeho filosofie, jak věřil, měla dokázat, že blažená moudrost bude spatřena.⁵⁷

---

⁵⁴ FARMER, S. A. a PICO DELLA MIRANDOLA, G. *Syncretism in the West: Pico's 900 theses (1486)*, s. 495.

⁵⁵ THUMFART, Alexander. Die Angleichung der >>mens<< an Gott, mentale Magie und Selbsterkenntnis. In: *Die Perspektive und die Zeichen : hermetische Verschlüsselungen bei Giovanni Pico della Mirandola*, s.424.

⁵⁷ SCHMIDT-BIGGEMANN, Wilhelm. 2. Kapitel: Pico della Mirandola. In: *Geschichte der Christlichen Kabbala*, s. 70-71.

Exegeze o knize Genesis: „*I dal Adam jména všechněm hovadům, i ptactvu nebeskému, a všeliké zvěři polní; Adamovi pak není nalezena pomoc, kteráž by při něm byla*“⁵⁸ pocházející od Filóna z Alexandrie tvrdí, že člověk může být zatracen kvůli hříchům, ale díky kabalistickému umění má možnost se změnit. Origenes byl přesvědčen, že kabala sjednotila myšlenky znovuvytvoření původní moudrosti jako koncept univerzální spásy, který pojímá blaženou moudrost cyklicky jako prvotní cestu a zároveň cíl světových dějin.

Pico se tyto myšlenky snažil upravit, neboť v kabale předvídal naději na znovuvytvoření univerzální vědy. Blažená moudrost přisuzuje božímu slovu jak obsah počátečního plánu o stvoření, tak také sílu božích slov. Boží slovo bylo interpretováno jako podstata nahlédnutí i jako výzva k životu. V tomto smyslu měla znalost moudrosti tři funkce: 1. umožnila náhled na podstatu věci, 2. otevřela přístup k magické dimenzi jazyka, poté oblast zvaná magie, 3. tím, že je blažená moudrost současně nazvána jako konečný stav světa, mohla by být znalost jazyka, jako zbožné vědy, chápána jako božské vědomí, se kterým člověk spolupracuje na dokonalosti světa.⁵⁹ Pomocí starobylých tajných nauk Židů chtěl Pico upevnit kořeny svaté křesťanské víry.

Božím příkazem bylo uchovávat moudrost pouze vyvoleným. Podle této zásady se řídili i antičtí filosofové jako například Pythagoras, který svůj odkaz svěřil pouze své dceři. Egypťské chrámy byly obklopeny sochami, hádankami, aby jejich tajné nauky nebyly čitelné pro prostý lid. Podle Dionýsiosia Areopagity byly tajné nauky předávány od člověka k člověku formou mluveného slova. Pravdivý výklad Božího zákona, který Bůh předal Mojžíšovi, byl odhalován právě tímto způsobem, proto ho nazvali kabalou, což v překladu z hebrejštiny znamená „*převzetí*“, a to proto, že jeden od druhého nepřebíral toto učení prostřednictvím písemných záznamů, nýbrž pravidelnou posloupností zjevení dle dědického práva. V knihách kabalistického učení nacházíme zdroj poznání, teologii pojednávající o božství nad podstatami, tedy filosofii přírody. Příběhy byly později sepsány mudrci, kteří si tajemství zákona uchovali v paměti, neboť hrozilo, že by obsah sdělení mohl upadnout v zapomnění.⁶⁰

---

⁵⁸ Gn 2,20

⁵⁹ SCHMIDT-BIGGEMANN, Wilhelm. 2. Kapitel: Pico della Mirandola. In: *Geschichte der Christlichen Kabbala*, s. 72.

⁶⁰ PICO DELLA MIRANDOLA, Giovanni. *O důstojnosti člověka: De dignitate hominis*, s. 107-109.

4. Conclusiones

4.1 Vznik tezí

Ve věku pouhých dvacet tři let se Pico pokusil navrhnout rozpravu o záhadách křesťanské teologie, o nejhlubších otázkách filosofie i o méně známých naukách, které nastínil ve svém díle *Conclusiones*. Disputace se měla konat v Římě, v apoštolském senátu za účasti vzdělaných učenců. Picovo dílo se stalo terčem mnoha kritiků. Mnozí považovali jeho dílo za zbytečné. Pico se nevzdával a nadále pracoval na uskutečnění svého projektu. Prohlašoval o sobě, že není ničím výjimečným, je pouze člověkem, který dychtí po vzdělání. Byl si vědom náročnosti svého cíle, přiznával, že úkol, který si zvolil, je nelehký, avšak říkával, že v případě neúspěchu by i prohra byla ziskem.

Ve svém díle se zabýval studiem mnohých filosofických myslitelů, neboť byl názoru, že je důležité dobře se obeznámit i s učením jiných autorů, protože každé má svá specifika a je přínosem něčím novým. Teze byly vydány v prosinci roku 1486 a disputace byla plánovaná na 6. ledna 1487 na svátek Zjevení Páně. Autor chtěl tímto poukázat, že součástí jeho díla jsou teze křesťanských i pohanských mudrců, neboť tento den symbolizuje Tři krále, kteří se přišli poklonit Kristovi. Plánovaná debata však uskutečněná nebyla. Třináct tezí bylo prohlášeno papežským úřadem za kacířské. Pico napsal obhajobu těchto tezí s názvem *Apologia tredecim quaestionum (Obrana třinácti tezí)*, ve které se snažil ospravedlnit jejich pravověrnost. I přes zákaz hlavy církve, vydal *Conclusiones* spolu s obhajobou 31. 5. 1487. Následně papež odsoudil celé dílo a nařídil ho spálit.⁶¹ Toto dílo představovalo první tištěnou knihu, která byla všeobecně zakázaná církví.⁶²

Teze netvořily jeden celek, byly stylisticky neuspořádané, části skicovitě poznamenány, neboť Pico neměl dostatek času na jejich uspořádání a sjednocení. Z větší části byly teze koncipovány již v Paříži, kde se Pico účastnil akademické rozpravy. V létě a na podzim 1486 své teze nově uspořádal, letmo upravil a na poslední chvíli přidal části o kabale. Teze o kabale byly volně spojeny s ostatním učením. Každá část je rozdílně zpracovaná. *Conclusiones* jsou rozděleny do dvou částí: jedna pasáž se věnuje myšlenkám učitelů, druhá reflektuje autorovo vlastní přesvědčení. Obě sekce nejsou paralelně poskládané, ale vztahují se k sobě navzájem. První část obsahovala 400 tezí, druhá pak 500. Ačkoli v první části uvádí Pico myšlenky

---

⁶¹ NEJESCHLEBA, Tomáš. "Kníže svornosti" Giovanni Pico della Mirandola a jeho filosofické úsilí, s.14.

⁶² FARMER, S. A. a PICO DELLA MIRANDOLA, G. *Syncretism in the West: Pico's 900 theses (1486)*, 10 s.

ostatních autorů a druhý díl se skládá z jeho vlastních názorů, myšlenky filosofů jsou zastoupeny v obou oddílech a jsou také rozdílně hodnoceny. Například německý filosof Wilhelm Schmidt-Biggemann pokazuje ve svém díle na skutečnost, že k Albertu Velikému chová Pico zřetelně větší sympatie než k Tomáši Akvinskému či Donu Scotusovi.⁶³

Rozdílný je jejich výklad biblického pojetí člověka jakožto obrazu Božího.. Akvinský vidí v duchu Augustinova porozumění obraz Boží v člověku v aktivním výkonu trojice nejvyšších sil duše (paměti, vůle, intelektu) a popírá, že by existovala nějaká hlubší, samostatná a samočinná substance duše. Albert Veliký a jeho následovníci v čele kolínské školy byli odlišného názoru. Albert formuluje tuto teorii na základě recepce konceptu řecko-arabské tradice jako nauku o získaném intelektu. V takovémto nazírání na život se duše stává božskou. Albert zastává názor, že duše obsahuje jednak síly jí vlastní a jednak síly, které vycházejí z podobnosti duše v první příčině, intelekt pak z duše plyne tak, jak ona sama vychází z první příčiny. Intelekt z duše plyne natolik, nakolik se duše nachází v první intelektivní přirozenosti, obracející se k první příčině za pomoci účasti na jejím světle. Je-li intelekt činný, zobrazí se v duši jako světlo. Kdo následuje intelekt a oddává se filosofické kontemplaci, je přenesen a proměněn v Boha. Tak je možné, že člověk se stává pojítkem Boha a světa.⁶⁴ Přesto si obsah ať interpretovaných nebo těch vlastních názorů zasluhují uznání, neboť byly sepsány se záměrem naleznutí pravdy.⁶⁵

Sledování zdrojů Picova textu nás často zavede do bizarní oblasti zdůrazňující vzdálenost renesance od moderních pohledů na filosofické texty. Například Picovy teze, prezentované v souladu se Zarathustrou a jeho chaldejskými vykladači, mohou být s Chaldejskými věštbami spojeny pouze volně. Chaldejské věštby byly známé Picovým současníkům a moderním učencům z řeckých zdrojů. Když psal Pico Ficinovi, vychloubal se, že vlastní původní chaldejskou verzi těchto zdrojů, která by poskytovala kompletně a absolutně to, co v řečtině bylo plné chyb a znetvořené. Toto jeho tvrzení bylo také probíráno renesančními klasicisty mezi 15. a 17. stoletím.⁶⁶

---

⁶³ SCHMIDT-BIGGEMANN, Wilhelm. 2. Kapitel: Pico della Mirandola. In: *Geschichte der Christlichen Kabbala*, s. 94-95.

⁶⁴ ŽEMLA, Martin. Pojem důstojnosti člověka v tradici „německé mystiky“ aneb od Alberta Velikého k Valentinu Weigelovi. In: Herúfek, Jan a kol. *Pojetí důstojnosti člověka od antiky po současnost*, s. 100.

⁶⁵ SCHMIDT-BIGGEMANN, Wilhelm. 2. Kapitel: Pico della Mirandola. In: *Geschichte der Christlichen Kabbala*, s. 94-95.

⁶⁶ FARMER, S. A. a PICO DELLA MIRANDOLA, G. *Syncretism in the West: Pico's 900 theses (1486)*, s. 13.

Tento názor, podporovaný chybnými výklady *Řeči (O lidské důstojnosti)* nebo zejména několika prvních stránek, se jevil spíše jako ironie, neboť se Pico v mnoha ohledech klonil spíše k opozičnímu intelektualistickému táboru. Jeden z jeho teologických závěrů byl ve skutečnosti papežskou komisí posouzen jako chybný a kacířský pro tvrzení, že ani náboženská dogmata nemohou být přijata čistě aktem vůle, ale musí nejprve projít intelektuálními testy.

Intelektualismus měl hrát klíčovou roli i v obraně filosofie, kterou chtěl obhajovat začátku své disputace v Římě roku 1487. Vůle je sice svobodná, ale vůle nemůže milovat nebo soudit to, co nezná. Z tohoto důvodu člověk musí studovat filosofii a tím řídit vůli v jejím mystickém vzestupu nebo pozemském řádu. Podobně Pico zdůrazňuje slepotu vůle, její závislost na poznání a její další směřování ve spisech *Heptaplus* a *Výklad žalmů*. Pico dokonce přičítal podobné názory, které byly úzce spojeny s platónskou tradicí, Tomáši Akvinskému - příznivci Aristotela, kterého nejčastěji napadal ve svých tezích:⁶⁷

5>46 Když Platón říká, že jen bezděční hřeší (ti bez vůle), míní tím jen to, co tvrdí Tomáš, tedy že ve vůli není žádný hřích, pokud není chyba v úsudku.

4.2 Schéma Picových historických tezí

Prvních 400 tezí, které mají quazi-historickou strukturu, nás zavede z nepsané scholastiky k relativnímu souladu starověkých myslitelů. Čím více se vracíme v čase, tím více stoupá Picovo zaujetí s tradičním myšlením. K sestavení Picovy koncepce této části je potřeba zohlednit spolu souvisejících 500 tezí, jež se zakládají na jeho vlastním přesvědčení. Historická struktura této části, jak je již uvedeno na začátku 1. kapitoly, reflektuje principy emanace Picovy korelativní kosmologie - tzv. nové filosofie.⁶⁸

---

⁶⁷ FARMER, S. A. a PICO DELLA MIRANDOLA, G. *Syncretism in the West: Pico's 900 theses (1486)*, s. 106.

⁶⁸ FARMER, S. A. a PICO DELLA MIRANDOLA, G. *Syncretism in the West: Pico's 900 theses (1486)*, s. 204-205.

„Národy“ a sekty (gentes)	Představitelé	Počet tezí
Scholastičtí představitelé		
Mezi představiteli se vyskytují teologové z řad dominikánů, františkánů i augustiánů. Tato část je plná protichůdných tezí, jež reflektují Picovo historický model.	Albert Veliký Tomáš Akvinský František z Meyronnes Jan Scotus Jindřich z Gentu Aegidia Romana	16 45 8 22 13 11
Počet tezí		115
Arabové		
Války stále probíhají mezi představiteli filosofických a náboženských přesvědčení. Arabové se zabývají vyššími věcmi včetně důkazů o existenci Boha a snaží se zodpovědět nebeské otázky za pomoci scholastiky.	Averroes Avicenna al-Fárábí Izák z Narbonne Abumaron (Avenzoar) Židé v Egyptě (Maimonides) „Mohammed Toledský“ Avempace	41 12 11 4 4 3 5 2
Počet tezí		82
Řečtí peripatetici		
Ve druhé polovině historické části textu dostává poupravená struktura vesmíru stále jasnější obraz a boje mezi vůdčími osobnostmi různých sekt/skupin ztrácejí na síle.	Theofrastos Ammónios Simplikios Alexandros z Afrodisoady Themistios	4 3 9 8 5
Počet tezí		29
Platonici		

Od tohoto okamžiku probíhá jen několik občanských sporů mezi pozdějšími novoplatoniky. V Picově v jazyce se objevuje stále více symbolů, čím více se přibližuje k učení starověkých mudrcům.	Plótinus	15
	„Adeland Arabský“	8
	Porfyrios	12
	Iamblichos	9
	Proklos	55
Počet tezí celkem		99
Ostatní národy a sekty		
Zastoupeni jsou méně známí starověcí představitelé.	Pythagorejští matematici	14
	Chaldejští teologové	6
	Hermes Trismegistos	10
Picovo znovuobjevení tajné moudrosti, která byla odhalena Židům/Mojžíšovi na hoře. Pasáž končí mystickou spekulací slovem Amen.	Hebrejská kabalistická moudrost	47
Počet tezí		77
		402

Tabulka 1: Pico's Historical Theses. FARMER, S. A. a PICO DELLA MIRANDOLA, G. *Syncretism in the West: Pico's 900 theses (1486)*, s. 204.

4.3 Picovy teze

V následující tabulce je 500 tezí rozděleno do deseti částí, jedenáctá část byla do knihy vložena z naučných důvodů.⁶⁹

Pico začíná svůj projekt 17 tezemi, které patří do paradoxní konkluze o souladu mezi Platónem a Aristotelem. Teze se zaměřují na myšlení scholastických představitelů. Především se zde jedná o vztah mezi tomisty a následovníky Scotuse, stejně jako soulad Avicenny a Averroese. Filosofické konkluze odlišné od běžné filosofie obsahují 80 tezí, které měly pravděpodobně znázorňovat počáteční jádro disputací. 80 vlastních filosofických tezí se sice odchyloje se od běžné filosofie, ale nikoliv však od běžného správného způsobu filosofování. V tezích Pico odkazuje také na kořeny scholastického filosofického porozumění. Teze pojednávají o učení intencionality, individuality, abstrakce, tělesné existence i prvního

⁶⁹ FARMER, S. A. a PICO DELLA MIRANDOLA, G. *Syncretism in the West: Pico's 900 theses (1486)*, s. 206-207.

hybatele. Analyzují rozdíl mezi aristotelskou a tomistickou filosofií, zabývají se definicí materie i komentují boží jednání. Tento úsek je zakončen s předpokladem hebrejštiny jako řeči o stvoření.⁷⁰

2>80 Pokud existuje první řeč, která není náhodná, pak je to hebrejštiny, jež je objasněná z mnoha hypotéz.⁷¹

Pico zavádí do svého projektu 71 vlastních paradoxních konkluzí, jež předkládají koncept jeho nové filosofie. Tato kapitola obsahuje v podstatě Picovy novoplatonské spekulace, které formují jeho vlastní metafyziku. Teze v této skupině mají se svými formulacemi blízko k myšlenkám Kusánského. Samotná analýza této části obsahuje například následující elementy:

3>13 Intelekt spojuje nejvyšší stupně protikladů, které však nechá je rozpoznatelnými. Intelekt je tak podmínkou logiky, která spojuje rozdílnosti.

3>27 Intelekt se rozděluje do kategorií, kterými bude určen: Unum, Substantia, Quantitas Qualitas a Ad aliquid.⁷²

Konkluze o porozumění Orfickým hymnám na základě magie jsou zaměřeny proti tomistickému učení. Kritika je namířena především proti tomistické transsubstanční teologii. 62 tezí patřících do skupiny konkluzí o Platónově učení jsou vcelku uceleně seskupené. Tyto teze se ve vztahu k otázkám přírodní filosofie obrací k Platónovu dílu *Timaios*, v otázce lásky pak ke spisu *Symposium*. Veškeré Platónovy teze jsou Picem vyloženy z novoplatonské perspektivy. Konkluze o Knize příčin (*Libre de Causis*) obsahují 10 tezí. Pico se zde zabývá dvěma aspekty: poměrem jednoho, intelektem, duší a nemožností poznání jednoho. Konkluze o Zoroastrovi a jeho chaldejských komentátorech představuje velmi složitou část. Spořívá to v tom, že zdroje, z nichž zde bylo čerpáno, představují pravděpodobně Zoroastrovi aforismy, které Pico převzal od Mithridatése VI. Těchto 15 tezí popisuje křesťanskou - judaistickou novoplatonskou kosmologickou frázi o prostoupení světa. Teologické konkluze odporující běžné teologii se ve své metafyzické oblasti zabývají problematikou boha s ohledem na jeho existenci, jednotu i vztah k intelektu. Konkluze o matematice (numerologii) jsou nejednotně uspořádané. První část podává všeobecnou definici spolu s aforismy k matematice, druhá část

---

⁷⁰ SCHMIDT-BIGGEMANN, Wilhelm. 2. Kapitel: Pico della Mirandola. In: *Geschichte der Christlichen Kabbala*, s. 106-118.

⁷¹ FARMER, S. A. a PICO DELLA MIRANDOLA, G. *Syncretism in the West: Pico's 900 theses (1486)*, s. 396.

⁷² FARMER, S. A. a PICO DELLA MIRANDOLA, G. *Syncretism in the West: Pico's 900 theses (1486)*, s. 408.

popisuje 74 tezích, jež mají být definované metafyzickou matematikou. Pivovo 71 kabalistických tezí deklarujících křesťanství uzavírají *Conclusionnes*.⁷³

Zkrácený název a popis sekce	Poznámka	Počet tezí
Paradoxní konkluze o souladu mezi Platónem a Aristotelem. První teze v této části slibují smíření Platónova a Aristotelova filosofického myšlení.	První teze byly numerologicky označeny	17
Filosofické konkluze odlišné od běžné filosofie Řeší početné normy scholastických konfliktů.		80
Paradoxní konkluze zaměřené na novou filosofii. Představení Picovy nové filosofie, která je schopna řešit všechny otázky o navrhovaných přírodních nebo božských věcech.	První teze v této sekci = 500., symbol pro Picův mystický návrat	71
Teologické konkluze odporující běžné teologii Ostře napadá sv. Tomáše: obsahuje většinu tezí odmítnutých papežským úřadem.		29
Konkluze o Platónově učení Tato část skrývá mnoho výhrad k Ficinovi.	První teze v této sekci = 600	62
Konkluze o Knize příčin Původní teze byly nahrazeny jinými patrně z dogmatických důvodů.		10
Konkluze o matematice (numerologii) Jedna ze tří nebo čtyř Picovo metod vedoucích k pochopení „všeho poznatelného.“	Má teze označena číslem 700 numerologický význam?	11 74
Konkluze o Zoroastrovi a jeho chaldejských komentátorech Obsah je pravděpodobně založený na chaldejských textech.		15
Konkluze o magii		26

⁷³ SCHMIDT-BIGGEMANN, Wilhelm. 2. Kapitel: Pico della Mirandola. In: *Geschichte der Christlichen Kabbala*, s. 106-118.

Této sekci předchází Ficinovy texty, které byly napsané během několika let. Pico se od nich výrazně odlišuje.		
Konkluze o porozumění Orfickým hymnám na základě magie. Velká část magie je zde exegetická a prorocká.	Má teze označena číslem 800 numerologický význam?	31
Kabalistické konkluze deklarující křesťanství. Židé konvertovali „s vlastními zbraněmi“ a lidstvo je připraveno pro konečné eschatologické setkání s Kristem.	900. teze má numerologický význam.	72
		900

Tabulka 2: *Theses according to His Own Opinion*. FARMER, S. A. a PICO DELLA MIRANDOLA, G. *Syncretism in the West: Pico's 900 theses* (1486), s. 206.

5. Picova ostatní díla

5.1 *Heptaplus de septiformi sex dierum Geneseos enarratione*

Roku 1489 vychází Picův komentář ke knize Genesis s názvem *Heptaplus, de septiformi sex dierum Geneseos enarratione*, který byl věnován Lorenzu Medicejskému. Spekuluje se, že spis mohl být také pokusem o vyjádření Picovy hluboké zbožnosti, jeho reakcí na odsouzení Teze. K jeho zklamání však nebylo papežské breve zrušeno. Interdikt byl zrušen až roku 1493 po smrti Innocence VIII., v době kdy na Svatý stolec usedal Alexander VI. *Heptaplus* bylo Picovým posledním dílem, které bylo vydáno za jeho života.⁷⁴

V *Heptaplatu*, který opodstatněně začíná jako *opera omnia*, předkládá Pico alegorickou interpretaci Genesis: „*Bůh stvořil člověka ke svému obrazu, k obrazu Božímu stvořil jej: jako muže a ženu stvořil je.*“⁷⁵ Jeho interpretace poskytuje nesmírně komplikovanou síť spojení, ve kterých se jednotlivé oblasti výkladu navzájem propojují.⁷⁶

Dílo pojednává o šesti dnech stvoření světa a představuje tak spirituální interpretaci biblických textů ve smyslu Dionýsovy tradice „*Prisca Theologia*“. Nejdůležitější podstatou bylo, že kniha Genesis mohla být vykládána nejen jako jak spirituální fyzika, ale také jako fyzika židů. S tímto spisem se Pico zařadil do tradice zástupců, kteří chápali biblické apokryfy *Knihy Moudrosti* jako odlesk dřívějších děl, vystihující božsky navrhnutý prvotní svět ještě přesněji než *Moudrost Šalamounova*. S obsahem těchto knih se nejdříve obeznámili Egypťané, posléze Židé a od Egypťanů ji přejali také Řekové jako Pythagoras, Platón, Empeklodés a Démokritos.

Přesto, že se zde Pico vyhýbá judaistické tradici spirituální exegeze, využívá kabalistický vzor, což dokazuje svoji interpretací v počátcích Genesis:⁷⁷ „*Na počátku stvořil Bůh nebe a zemi.*“⁷⁸ V textu se zaměřuje na skrytý význam slov esoterické souvislosti metafyzického stvoření kosmu, odhalování božského prostřednictvím sledování archetypů ukrytých v prorockém slově. Jeho výsledkem je potvrzení jednoty moudrosti.⁷⁹

---

⁷⁴ SCHMIDT-BIGGEMANN, Wilhelm. 2. Kapitel: Pico della Mirandola. In: *Geschichte der Christlichen Kabbala*, s. 81-82.

⁷⁵ Gn 1,1-27

⁷⁶ THUMFART, Alexander. I. Allegorische Interpretation. In: *Die Perspektive und die Zeichen : hermetische Verschlüsselungen bei Giovanni Pico della Mirandola*, s. 21.

⁷⁷ SCHMIDT-BIGGEMANN, Wilhelm. 2. Kapitel: Pico della Mirandola. In: *Geschichte der Christlichen Kabbala*, s. 82-83.

⁷⁸ Gn 1,1

V tomto spise je možno nalézt Picovo pojetí kosmogeneze a christologie. Pico chápe universum jako Boží zjevení, v němž Bůh jakýmsi způsobem rozlévá dobro do jednotlivých stupňů tvoření, které je pak navzájem sdílí. Univerzum je uspořádané hierarchicky stupňovité a skládá se z 3 světů: světa inteligencí představujících čirou substancí, světa nebeského jako světa čirých kvalit a světa elementů, znamenajících materiální substance. Čtvrtý svět pak představuje člověka jako mikrokosmos, jenž je paralelní celému makrokosmu. Antropologie je v jeho díle úzce spjata s christologií. Krista Pico chápe jako praotce člověka, jako uskutečnění všech jeho pozitivních možností. Tímto navazuje na nauku Ficina, ve které se stává člověk vzorem celého rodu obsahujícím všechny jeho zástupce. Kristus je tedy chápán jako dokonalost lidského rodu, tím že člověka přesahuje a splyne s Bohem a člověkem v jedné osobě. Kristus je prostředníkem celého stvoření a také spásným spojujícím prvkem mezi Bohem a člověkem. Vtělení Boha v člověka má tedy soteriologickou i kosmologickou funkci. Kristus tedy představuje vrchol teofanie.

Interpretace tohoto spisu může být zároveň chápána jako specifická variace platonismu, který pojímá ideu člověka jako dokonalou, jež je počátkem i cílem všeho. Člověk jako mikrokosmos je odrazem své platonské ideje, čímž potvrzuje své výjimečné postavení v řádu univerza.⁸⁰

Picovo *Heptaplus* končí výše popsanou představou věčné blaženosti, která dosáhne svého naplnění v okamžiku spojení člověka s Bohem.⁸¹

5.2 *De Ente et Uno*

Po svém spisu *Heptaplus* dokončil roku 1492 Pico traktát *O jsoucnu a jednu*, který věnoval básníku a příteli Angelu Polizianovi. *De Ente et Uno* představuje dochovaný fragment Picova plánovaného díla o harmonii mezi Platónem a Aristotelem (O souladu mezi Platonem a Aristotelem).⁸² Tento Mirandolův záměr byl jedním ze stěžejních v jeho filosofii. Zde se pokusil vyložit dialektiku jsoucna v novoplatonské tradici za pomoci argumentů Mikuláše Kusánského. Spis je psán formou filosofické rozpravy podobné scholastickým traktátům. V pojednání se rozlišují dva typy antické metafyziky zabývající se pojmy jsoucí nebo jedno, tedy rozporem mezi aristotelskou ontologií a platonskou henologií. Pico pátrá po prvenství bytí či

---

⁸⁰ NEJESCHLEBA, Tomáš. "Kniže svornosti" Giovanni Pico della Mirandola a jeho filosofické úsilí, s.39-41.

⁸¹ SCHMIDT-BIGGEMANN, Wilhelm. 2. Kapitel: Pico della Mirandola. In: *Geschichte der Christlichen Kabbala*, s. 84.

⁸² KRISTELLER, Paul Oskar. IV. Pico. In: *Osm filosofů italské renesance*, s. 71.

jednoho. Například Plótinus ve svém filosofickém učení považoval jedno za nadřazené bytí. V tomto díle se Pico snažil analyzovat Platónovův dialog *Parmenidés*, o kterém tvrdí, že jej není možno chápat teologicky, neboť představuje formu dialektického cvičení. Názorově se zde rozchází s Ficinem považujícím tento dialog za svědectví Platónova učení. Postoj Marsilia Ficina ke vztahu mezi jedním a bytím však není jednoznačný.

V interpretaci Platónova dialogu *Sofisté*s vytváří Pico teorii o konvertibilitě bytí a jednoho, na jejichž základě je možno formovat soulad Platóna a Aristotela. Bůh představuje jedno a zároveň bytí, tento názor připomíná scholastické myšlení, konkrétně Tomáše Akvinského. Na základě této definice je platónská metafyzika podřizována aristotelské. Ovšem na druhé straně se jedná spíše o novoplatonský princip, který odpovídá Picovu synkretickému úsilí.⁸³

5.3 *Disputationes adversus astrologiam divinatricem*

Od roku 1493 pracoval Pico na spise *Disputace proti věštické astrologii*, bohužel toto dílo zůstalo nedokončeno. Na tento spis je tradičně nahlíženo v souvislosti s jeho naukou o lidské důstojnosti, respektive s její romanticko - existencialistickou interpretací. Základním předpokladem astrologie je uznání vlivu těles nebeských na člověka, jehož budoucnost může být determinována, což odpovídá představě, která odporuje tezi o radikální svobodě člověka. Odpůrci interpretace však argumentují tím, že jeho kritika má spíše technický charakter a je zaměřena proti tehdejší astrologické praxi. Picovo lpění na lidské svobodě také přinejmenším objasňuje jeho útok proti astrologii, kterému zasvětil *Disputace*. Tento spis je tedy výrazem Mirandolovy základní myšlenky o svobodě člověka.⁸⁴ Ve víře v hvězdy viděl Pico původ veškeré bezbožnosti i absenci mravů, neboť se domníval, že pokud člověk věří něčemu, pak bude nejspíše uctívat planety jako bohy, jež budou reflektovat zdroj štěstí i neštěstí.⁸⁵

Ve svém díle vystupuje Mirandola proti stávající astrologii v mnoha bodech. Kritizuje nejen omyly astrologů v citacích, ale poukazuje na nepřesnost astrologických předpovědí a na rozpory v názorech jednotlivých astrologů.⁸⁶ Zkoumal astrologii empiricky a zjistil, že z jejich

---

⁸³ NEJESCHLEBA, Tomáš. "Kníže svornosti" Giovanni Pico della Mirandola a jeho filosofické úsilí, s. 42-43.

⁸⁴ THUMFART, Alexander. III. Hauptteil: Kosmogonie und Kosmologie- einige Definitionen. In: *Die Perspektive und die Zeichen : hermetische Verschlüsselungen bei Giovanni Pico della Mirandola*, s. 117.

⁸⁵ BURCKHARDT, Jacob Christoph. Prolínání starověkých a novověkých pověr. In: *Kultura renesance v Itálii*, s. 380.

⁸⁶ NEJESCHLEBA, Tomáš. "Kníže svornosti" Giovanni Pico della Mirandola a jeho filosofické úsilí, s. 44-45.

měsíčních předpovědí počasí byly tři čtvrtiny mylných.⁸⁷ Astrologie podle něho tedy vychází z nepřesných astronomických záznamů. Stejně tak se domnívá, že znamení zvěrokruhu jsou vytvořena uměle matematickým dělením a nemají žádný vliv na přirozenost.

Ve třetí knize tohoto díla popisuje, jak vypadá nebeský vliv. Přes svůj odmítaný postoj nepopírá působení nebeských těles na pozemské události. Rozlišuje dva zdroje nebeského působení: denní pohyb, který udržuje veškerý pohyb v pozemské oblasti, a světlo, které jednak přenáší nebeské teplo, jež vším proniká a zároveň je teplem, které je aristotelskou příčinou sublunárních změn. Koncepti nebeského tepla přebírá od Ficina a svoji teorii o astrálním vlivu považuje za shodnou s jeho. Toto působení považuje však Pico za universální, neboť veškeré specifické diference je nutno odvodit z látky nebo duše a konkrétní děj nebo jednání není možno přisoudit specifickému vlivu konkrétní planety. Žádná změna na zemi se neděje bez vlivu nebe, ale povaha této změny je determinována sublunárními sekundárními příčinami.⁸⁸

---

⁸⁷ BURCKHARDT, Jacob Christoph. Prolínání starověkých a novověkých pověr. In: *Kultura renesance v Itálii*, s. 380.

⁸⁸ NEJESCHLEBA, Tomáš. "Kníže svornosti" Giovanni Pico della Mirandola a jeho filosofické úsilí, s. 44-45.

Závěr

V předložené bakalářské práci jsem se zabývala postavou renesančního myslitele a filosofa Giovanniho Pica della Mirandoly. Cílem práce byla interpretace jeho filosofického myšlení.

Jedním z hlavních aspektů, kterým je v mé bakalářské práci věnována pozornost, je Picův koncept lidské důstojnosti. Pojem lidská důstojnost byl pro mne těžko uchopitelný, přesto však nesmírně poutavý článkem jeho tvorby. Nicméně pomocí níže uvedené literatury jsem se snažila jeho problematiku analyzovat, a věřím, že můj výklad bude čtenářům srozumitelný. Picovo vysoké hodnocení člověka v hierarchii bytí je spojeno se schopností svobodně se rozhodovat. Domnívám se, že s ohledem k Picově zbožnosti dosáhne člověk opravdové svobody až odpoutáním se od okolního světa a naleznutí Boha uvnitř sebe samého. Právě v tomto okamžiku se tak stává nezávislým.⁸⁹ Bůh nejen stvořil člověka, ale doprovází ho na jeho životní cestě, samozřejmě s ohledem na uvědomění si přítomnosti Boha uvnitř sebe své a následně po své smrti bude člověk pozvednut zpět k nebeským výšinám. Lze tedy říci, že hovoříme o jakémsi cyklickém ději.⁹⁰ Jistě existuje mnoho dalších interpretací Picova pojetí svobody, proto není nutné zde polemizovat, jaký výklad je ten nejméně pravděpodobnější. Zřejmé je, že Picovou snahou bylo přiblížení člověka na nebeskou úroveň, neboť jeho důstojnost spočívá v jeho možnosti dosáhnout zbožštění.

Četné odborné diskuze byly vedeny také o významu kabaly v Picově filosofii. Spojením hermetismu s mysticismem židovské kabaly se odklonil od Ficina. Byl přesvědčen, že právě v kabale je ukrytý klíč k novému náboženství vedoucí ke sjednocení židů a křesťanů.⁹¹ Z prostudovaných zdrojů je zřejmé, že jeho zájem o kabalu vedl k širokému proudu křesťanského kabalismu, který kromě jiného zahrnoval Johna Reuchlina a které zaujímal významné místo až do konce 16. století.⁹²

Picovu novou filosofii mělo představovat dílo *Conclusiones*. Tento projekt reflektoval jeho myšlenky o všestranné harmonii mezi filosofy. S ohledem na široký záběr tohoto díla mohu konstatovat, že Pico ve svém synkretickém procesu evropské renesance shrnul dřívější západní tradice v průběhu dvou tisíc let. Devět set tezí poskytuje unikátní pohled nejen na

---

⁸⁹ JASPERS, Karl. VI. Člověk. In: *Úvod do filosofie: dvanáct rozhlasových přednášek*, s. 47.

⁹⁰ NEJESCHLEBA, Tomáš. "Kníže svornosti" Giovanni Pico della Mirandola a jeho filosofické úsilí, s.16-17.

⁹¹ GARIN, Eugenio, ed. V. Filosof a mág. In: *Renesanční člověk a jeho svět*, s. 147.

⁹² CASSIRER, Ernst, Paul Oskar KRISTELLER a John Herman RANDALL, ed. *The renaissance philosophy of man: Petrarca, Valla, Ficino, Pico, Pomponazzi*, Vives. Chicago: University of Chicago Press, s. 216-217.

renesanční myšlení, ale na vzestup a pád předmoderních tradic jako celku.⁹³ Pro snažší orientaci v Mirandolově filosofickém systému jsem vytvořila přehledné schéma těchto tezí.

Teorie, že člověk je zavázán úrovni bytí své svobodě, je dále rozvíjena a zdůrazněna v Picově *Disputationes adversus astrologiam divinatricem*. Jeho postoj k lidské svobodě je pravděpodobně základní příčinou jeho útoku na astrologii, což je také předmětem tohoto spisu.⁹⁴ Picova kritika astrologie, zůstává však pozoruhodnou koncepcí, jež udělala dojem i na německého astrologa Jana Keplera.

Existují důkazy, že po Picově smrti byly jeho pozdější texty upraveny jeho synovcem Gianfrancesem Picem a dalšími klíčovými osobami savonarolského hnutí. Hovoří se o samotném Savonarolovi, který získal kontrolu nad Picovými texty po jeho náhlé smrti v 1494.⁹⁵

---

⁹³ FARMER, S. A. a PICO DELLA MIRANDOLA, G. *Syncretism in the West: Pico's 900 theses (1486)*, s. 9.

⁹⁴ CASSIRER, Ernst, Paul Oskar KRISTELLER a John Herman RANDALL, ed. *The renaissance philosophy of man: Petrarca, Valla, Ficino, Pico, Pomponazzi, Vives*, s. 220-221.

⁹⁵ FARMER, S. A. a PICO DELLA MIRANDOLA, G. *Syncretism in the West: Pico's 900 theses (1486)*, s. 11.

Seznam použité literatury a pramenů

Bible svatá aneb všechna svatá písmena Starého i Nového zákona podle posledního vydání Kralického z roku 1613. Levné knihy, 2004. ISBN: 80-7309-138-0.

BURCKHARDT, Jacob Christoph. *Kultura renesance v Itálii*. V Praze: Rybka, 2013. ISBN 978-80-87067-08-6.

CASSIRER, Ernst, Paul Oskar KRISTELLER a John Herman RANDALL, ed. *The renaissance philosophy of man: Petrarca, Valla, Ficino, Pico, Pomponazzi, Vives*. Chicago: University of Chicago Press, 1971. ISBN 0-226-09604-1.

FARMER, S. A. a PICO DELLA MIRANDOLA, G. *Syncretism in the West: Pico's 900 theses (1486): the evolution of traditional, religious, and philosophical systems : with text, translation, and commentary*. Tempe, Ariz.: Medieval & Renaissance Texts & Studies, 1998. Medieval & Renaissance Texts & Studies(Series), v. 167. ISBN 0-86698-209-4.

GARIN, Eugenio, ed. *Renesanční člověk a jeho svět*. Praha: Vyšehrad, 2003. ISBN 80-7021-653-0.

GÖNNA VON DER, Gerd. *Nachwort, in: Pico della Mirandola, Giovanni, Oratio de hominis dignitate lateinisch/deutsch = Rede über die Würde des Menschen*. [Nachdr.]. Stuttgart: Reclam, 2001. ISBN 978-3-15-009658-1.

HANKINS, James (ed.). *Renesanční filosofie*. Vyd. 1. Praha: OIKOYMENH, 2011. Dějiny filosofie (OIKOYMENH). ISBN 978-80-7298-418-3.

HERŮFEK, Jan. *Pojetí důstojnosti člověka od antiky po současnost*. Vydání první. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2015. Interpretationes. ISBN 978-80-7464-781-9.

JASPERS, Karl. *Úvod do filosofie: dvanáct rozhlasových přednášek*. Praha: Oikoymenh, 1996. Oikúmené. ISBN 80-86005-05-4.

KRISTELLER, Paul Oskar. *Osm filosofů italské renesance*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 2007. Dějiny idejí. ISBN 978-80-7021-832-7.

LE GOFF, Jacques. *O hranicích dějinných období: na příkladu středověku a renesance*. 1. české vyd. Praha: Karolinum, 2014. Medievalistika. ISBN 978-80-246-2784-7.

NEJESCHLEBA, Tomáš. "Kníže svornosti" Giovanni Pico della Mirandola a jeho filosofické úsilí, in: *Pico della Mirandola, G., O důstojnosti člověka / De dignitate hominis*, Praha 2005. ISBN 80-7298-164-1.

NEJESCHLEBA, Tomáš. *Kapitoly z renesanční filosofie*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2014. ISBN 978-80-7325-350-9.

PICO DELLA MIRANDOLA, Giovanni. *Conclusiones nongentae*, vyd. a do angličtiny přeložil S.A. Farmer , in: *Syncretism in the West: Pico's 900 Theses (1486)*, Tempe, Arizona 1998.

PICO DELLA MIRANDOLA, Giovanni. *O důstojnosti člověka: De dignitate hominis*. Praha: OIKOYMENH, 2005. Knihovna renesančního myšlení. ISBN 80-7298-164-1.

SCHMIDT-BIGGEMANN, Wilhelm. *Geschichte der Christlichen Kabbala*. Stuttgart: frommann-holzboog, 2012. ISBN 3772825699.

THUMFART, Alexander. *Die Perspektive und die Zeichen : hermetische Verschlüsselungen bei Giovanni Pico della Mirandola*. München: Fink, 1996. ISBN 10: 3-7705-3051-9.

YATES, Frances Amelia. *Giordano Bruno a hermetická tradice*. V Praze: Vyšehrad, 2009. Dějiny idejí. ISBN 978-80-7021-908-9.

Resumé

The presented undergraduate thesis analyses chosen aspects of work of a Renaissance philosopher Giovanni Pico della Mirandola. The greatest attention is paid predominantly to study of his philosophical thoughts and the connected concept of human dignity. The work *Conclusiones* and interpretation of Pico's magic are also accentuated. The methods of the qualification thesis are interpretation and analysis of selected sources. The thesis itself is divided into five parts.

The aim of the first part is to introduce Pico's life and especially those events that had an impact on forming of his philosophical views.

The next chapter analyses Pico's most famous work *Oratio Dignitale Hominis* (Oration on the Dignity of Man) and the conception of human dignity connected to it. The notion of human dignity is dealt with in a significant part of this chapter.

The third chapter focuses on interpretation of Mirandola's natural philosophy and cabbala.

In the fourth chapter his main treatise *Conclusiones* is discussed. It is nine hundred theses that clarify hundreds of theological and philosophical conflicts of Greek, Arabic, Hebrew and Latin scholastics. Those theses also pay attention to natural magic, numerology, astrology, cabbala and various esoteric traditions.

Interpretation of Pico's works *Heptaplus*, *De ente uno* and his essay *Disputationes adversus astrologicum* are the subject of the fifth chapter. The conclusion summarizes the most essential aspects of the whole work.